

ר' שמואל נדרים עמוד כח, חידושי ר' שמואל נדרים ו-ח (ד"ה ונראה) בדעת הר"ן והמחנה אפרים: כח המעשה. חידושי ר' שמואל שם בדעת עצמו: כח האדם, קידושי ביאה (דרכי משה דרכי הקניינים הט ד"ה ובאמת (ועיין שם ה-ב) כתב שהם כח המעשה. אך הקובץ שיעורים (כתובות רנד) דן האם שייך בהם שליחות, ותלוי בזה¹, לשמה (כגון בגט ובספר תורה) (הגר"ח על הרמב"ם יבום וחליצה ד-טז ד"ה ואשר וד"ה ונראה (לגבי גט): כח המעשה, דרכי משה דרכי הקניינים ה-ב ד"ה לפי וד"ה ויפה (לגבי גט): מחלוקת אמוראים, וכן דן בזה חידושי ר' שמואל גיטין וקידושין עמוד ק. קובץ הערות עו (בכל לשמה, גט, ספר תורה ועוד): מחלוקת ראשונים.

נפק"מ בין חלות מכח האדם לחלות מכח המעשה (קובץ הערות עו):

(א) תנאי - בקניינים, קידושין וגירושין ידוע שאפשר להתנות. אך בשחיטה א"א להתנות שהבהמה תותר רק אם ירדו גשמים (יוצאות מן הכלל הזה הן המצוות, שאע"פ שהן כח המעשה, אפשר להתנות בהן למאן דאמר מצוות צריכות כוונה (מגן אברהם א"ח תפ"ז)).

(ב) שליחות - בקניינים וכו', מכיוון שהאדם הוא השולט, הוא יכול להחליט שאדם אחר יהיה שליח במקומו. אך כהן, למשל, לא יכול למנות ישראל לעבוד בבית המקדש במקומו. וע"פ זה ביאר הקובץ הערות את הכלל שאמרה הגמרא (כתובות עד). "מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי"² - שאם אינו בשליחות, זו ראייה שהוא כח המעשה, וממילא לא יועיל בו תנאי³.

(ג) זמן - בקניינים, למשל, אפשר להקנות לעוד ל' יום, משא"כ בשחיטה, א"א לשחוט ולומר שהבהמה תותר רק עוד ל' יום.

(ד) אתי דיבור ומבטל דיבור ולא אתי דיבור ומבטל מעשה - זה נאמר בחליות מכח האדם, אך בחליות מכח המעשה פשוט שלא יכול לחזור בו ולבטל. ולכן גם אם דיבור היה יכול לבטל מעשה, השוחט לא היה יכול לחזור בו משחיטתו.

(ה) אין אדם אוסר דבר שאינו שלו - הוא רק בחלות מכח האדם, אך חלות מכח המעשה - יכול לאסור גם את שאינו שלו.

(ו) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני - הוא רק בחלות מכח האדם, אך חלות מכח המעשה - מועיל (וכן כתבו גם זכר יצחק ח"א מו (ד"ה אמנם) וקובץ הערות עד-ג).

(ז) עדי קיום - דין זה גם הוא נאמר רק לגבי חליות מכח האדם, כגון קידושין וגירושין שצריכים שני עדים. אך זנות - שאשה שזינתה אסורה לבעלה - לא צריכה שני עדים, משום שהיא מכח המעשה (הגר"ח יבום וחליצה ד-טז ד"ה ואשר, קובץ הערות עו-ד, שערי יושר ז-יב ד"ה והנה ביסוד. אמנם נראה שיש חולקים עליהם, שהרי הרוגאצ'ובר הביא טעם אחר לכך שמיתת הבעל לא צריכה עדי קיום⁴, וכן הקובץ הערות עצמו התקשה שם בדעות הראשונים שיבום צריך עדי קיום. וכן יש מי שחידש שאיסור אשת איש שזינתה לבעלה כן צריך עדי קיום (שואל ומשיב קמא רסב, וביביע אומר ח"ב אה"ע ב-ח הביא עוד כמה מקורות לזה). וכן משמע מהאור שמח (אישות י-ב) שחולק על זה, שהסתפק שם בשני ספיקות שונים: האם חופה צריכה עדי קיום, והאם מועיל תנאי בחופה. ולא תלאם זה בזה. ולפי דבריהם היה לו לתלותם באותה השאלה - האם חופה היא כח האדם או כח המעשה⁵).

(ח) גדול עומד על גביו - מועיל בחליות מכח המעשה, שכיוון שלא האדם הוא הפועל את הדין, אין את החיסרון שאין לו כח לפעול בעשייתו, אלא רק שאין לו כוונה, ולכן כאשר

¹ כדלקמן ד"ה נפק"מ אות ב.

² בערך תנאי בסעיף "בדיינים שונים" (ד"ה מילתא דליתא בשליחות) הבאנו טעמים נוספים לכלל זה.

³ כדלעיל בנפק"מ הקודמת, שבכח המעשה לא מועיל תנאי.

⁴ ע"ע עדי קיום בסעיף "בדיינים שונים" ד"ה מיתת הבעל.

⁵ על מנת לבדוק האם יש חולקים על כלל זה - שרק כח האדם צריך עדי קיום - ניתן להשוות בכל חלות בין הגדרתה - האם הם כח האדם או כח המעשה (לעיל בסמוך ד"ה כל החליות), לבין השאלה האם צריכה עדי קיום (בערך עדי קיום בסעיף "בדיינים שונים").